אגרות הראי"ה - כרך א' - אגרת צו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרס"ח) - יפו

נמען: רבני אגודת 'כנסיה של תורה' בירושלים

הרב קוק שמח על ייסוד הכנסייה ומתנצל שאינו יכול לשלוח חידושי תורה. הרב קוק מעיר בקצרה בעניין מתנות עניים בזמן הזה. עיקר האגרת הוא קריאה לחכמי ארץ ישראל לשאוף לגדולות ולהעמיד את 'תורת ארץ ישראל' במקומה הראוי. בארץ ישראל שופעת רוח הקודש מן הכלל אל הפרט, ואילו בחוץ לארץ הלימוד עולה מן הפרטים. אין לחכמי הארץ לחקות את פלפולי חוץ לארץ. עליהם לשלב יראה, אמונה ומוסר עם עומק ההלכה, ולשמור על בריאותם ועל שמחתם, יחד עם השתתפות בצער הכלל.

עיקרי הדברים

- ההבדל בין תורת ארץ ישראל לתורת חוץ לארץ (ירושלמי ובבלי).
- תיקון חטא המרגלים בסיפור שבחה של הארץ.
- חכמי ארץ ישראל לא יחקו את פלפולי חוץ לארץ.
- שמירת הבריאות והשמחה בעבודת ה'.
- המלצה ללמוד את המאמר 'דעת אלקים' ב'עקבי הצאן'.

נוסח האגרת עם ביאור

בגרסה זו משולב ביאור בתוך נוסח האגרת. הביאור מופיע כך: [בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת] *והוא אינו חלק מלשון האגרת.*

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3]. [תרס"ח[4]].

בני ציון היקרים הרבנים הגדולים אוהבי שם ד' ויראיו בשכל טוב. אגדת קודש כנסי' של תורה [אגודת תלמידי חכמים בירושלים, שהקימה "כנסייה של תורה" לעיון בהלכה] ' בעה"ק[5] ירושת"ו[6].

עתרת שלו[7] וברכה.

רק מפני כבודכם הגדול הנני פונה עכשו מכל המניעות, אשר יסובוני, לכתב לכם דברים אחדים. כי זולת זה אי-אפשר לי כלל בימים הללו, מריבוי טרדותי, לכתב אם מעט ואם הרבה. אבל רק לכתב מפני הכבוד, להראות את שמחת לבבי בכנוסכם הטהור, יעלה כעת בידי, אבל למלא חפצכם, מה שבאתם על דברי תורה לתהות על קנקני [לבדוק את ערכי (על פי בבא קמא קיא)] הריק, אי אפשר לי: מן המוכן כתוב אין בידי מאומה בענין זה, ובכלל אינני כותב כמעט מאומה בעניני פלפול וחדוש זה כמה, כי-אם במקום הכרח גדול. רק הנני מרגיש חובה קדושה לעיין, כפי היכלת, מעט בהלכה זו, שאתם עסוקים בה, ולהודיע לכם את אשר

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרס"ח - השנה תרס"ח (1907/1908)
5 בעה"ק - בעיר הקודש
6 ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
7 שלו' - שלום

אתבונן בזה, אבל זה א"א[8] לי כעת בשום אופן, ובפרט בענין חיוב מתנ"ע[9] [ובפרט בעניין חיוב במתנות עניים (לקט, שכחה ופאה) בזמן הזה] עכשו במה שנהגו להיתר ע"פ[10] איזה סמוכין, דאף אם יתברר לחיוב רחוק שיתקבלו הדברים, ומוטב וכו'[11], ובפרט שחששא גדולה יש, שעניי הנכרים או המתרוששים מהם יהנו מזה עכ"פ[12] יותר מעניי ישראל, ע"כ[13] למעשה כי פקדתם את חלק זה, הנעזב עד כה.

אבל, יקירי לבבי, אמצא ישר להעיר אתכם, אם כי טרם אדע מהות כנסתכם ותוכן ערכם של החברים בפרטיות, מ"מ[14] כגון זה צריך למודעי, כי אם בימינו אלה הנכם מיסדים כנסי' של ת"ח[15] בעיה"ק[16], שעיני כל ישראל אלי', תראו להשתדל לבקש דוקא גדולות ונשגבות. דורנו הוא כולו דור שואף, ואם השאיפה הריקנית של החורבא והתהו מגבהת עצמה עד מרומי רמים, כמה צריך שיגבה לב דורשי ד' הנגשים אל הקודש. המבוקש, לכה"פ[17], צריך שיהי'[18] לקדש שם שמים ושם ישראל, בקידוש שם ירושלים בחפץ גדול להראות לכל העולם נצחונה וגדולתה של תורת א"י,[19] שלדאבוננו העמוק עומדת היא בשפל, תחת שהיא יכולה ומוכרחת לשבת על גפי מרומי קרת [משלי ט, ג] לעיני כל ישראל ונגד כל הגוים אשר ברא ד' בארץ. ועתה הוא עת לדרש את ד', [הושע י, יב] ההכרח מרומם אותנו למדרגות גדולות.

הבדל עצום ונשגב בין תורת א"י לתורת חו"ל[20]. באי"י[21] שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת"ח שמבקש ללמוד תורה לשמה, וק"ו[22] על קיבוץ של ת"ח, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שא"כ[23] בחו"ל[24]. רוח כללי קדוש א"א לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. "על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי" [זוהר חדש, רות] (זוהר חדש רות). הידיעה הזאת היא מאירה נתיבות גם על מהות הלמוד בכלל, גם על סדריו, גם על סדר העבודה השלמה הראוי' לבחירי יחידי סגולת ת"ח במקום אורו של עולם, גם על עצם תכנם של עצמיות הסברות, ההויות, החדושים והפלפולים. "עתידין בכ"נ[25]

---

8 א"א - אי אפשר
9 מתנ"ע - מתנות עניים
10 ע"פ - על פי
11 וכו' - וכולי (וכן הלאה)
12 עכ"פ - על כל פנים
13 ע"כ - על כן
14 מ"מ - מכל מקום
15 ת"ח - תלמידי חכמים
16 בעיה"ק - בעיר הקודש
17 לכה"פ - לכל הפחות
18 שיהי' - שיהיה
19 א"י - ארץ ישראל
20 חו"ל - חוץ לארץ
21 באי"י - בארץ ישראל
22 וק"ו - וקל וחומר
23 שא"כ - שאם כן
24 בחו"ל - בחוץ לארץ
25 בכ"נ - בתי כנסיות

ובמ"ד[26] שבחו"ל[27] שיקבעו בא"י". [מגילה כט] אנחנו יכולים להמשיך טל אורות של אויר ארץ חמדה באופן כ"כ[28] נוזל ושופע, באופן כ"כ מעדן ומקדש כל רוח ונפש וכל קרב וכליות, עד שילך עמנו אור הבבלי להתאחד עם התלמוד הירושלמי ויחדיו יאירו באור שבעתים. ואל זה אנחנו צריכים לשאוף. לא לעזות יחשב לנו, כי "חביבה כת קטנה שבא"י[29] מסנהדרי גדולה שבחו"ל". יסוד הגלות והשפלות הנמשך בעולם בא רק ממה שאין מודיעים את א"י, את ערכה וחכמתה, ואין מתקנים את חטא המרגלים שהוציאו דבה על הארץ, בתשובת המשקל: להגיד ולבשר בעולם כלו הודה והדרה, קדושתה וכבודה, והלואי שנזכה אחרי כל ההפלגות כולן, מצדנו, להביע אף חלק אחד מרבבה מחמדת ארץ חמדה ומהדרת אור תורתה ועלוי אור חכמתה ורוח הקדש המתנוסס בקרבה. מובן שבכל דבר שבקדושה, וכמ"כ[30] בחול, ישנן מעלות ומדרגות. ו"כ"א נכוה מחופתו של חברו". אבל זה המין של האור והעדן של הקדושה הנמצא באי"י לת"ח[31] מבקשי ד', איננו נמצא כלל בחו"ל. ואנכי הנני בזה יודע ועד, כפי קטני.

יסוד הפלפול והחידוש שבא"י, אפילו בהלכה, בנוי הוא בעיקרו מעצם עומק היסוד הרוחני של חפץ אדון כל עולמים יתעלה שמו, הנמצא בכללותה של תורה ומזהיר ומנהיר בכל מצוה והלכה, בסעיפיה וסעיפי סעיפיה, עד שהדברים שמחים כנתינתם מסיני. בחו"ל צריך לעולל במחשכים [ע"י[32]] התיבות של התולדות, לדמות רק מהן מלתא למלתא, והנקודה התוכית, המיוסדת במעמקי קדש העליון, אי-אפשר לתפוס. מובן הדבר, שע"י[33] עזיבה, ע"י מיעוט ידיעת הערך העצמי, ע"י השפלה של הגבירה נגד שפחתה, ושהיא עוד מלובשת בתואר של מין יראת שמים, מה שהוא למרות עיני כבודו ב"ה, ע"י מה שנותנים בזה למרמס את כבוד ארץ חמדה ומקום הדום רגליו יתברך עדי עד, - הדברים נעשים עמומים; ות"ח[34] שבא"י חוזרים להיות שפופים ושפלים, ועוזבים את חילם, וסוברים שלא נוצרו כי-אם למגרם גרמי אצל חכמי חו"ל ולחקות פלפולים נמוכים, הבאים מתוך מחשכים, ובזה באמת כחם של חכמי א"י חלוש, מפני שהם [נוצרו] לגדולות מאלה, אבל כשהם מעמידים עצמם על כנם הרם, אז הם מוצאים הכל, ו"בכלל מאתים מנה". ערך חכמת היראה, האמונה והעבודה, הרחבת המוסר וחכמת החיים, עם עמקה של תורה וגדולתה באורח גאוני אמתי, הוא מפולג ומחולק מחו"ל[35], ומוכרח להיות מפולג. ביסורים גדולים עומדים ת"ח וצדיקים שבחו"ל, המבקשים לאחד מקצעות נפרדים לפי [הרגיל], והכל מפני שאין ההארה העליונה של האחדות האלקית מאירה שמה. פה נודה, אחים, ונברך את שם כבוד ד' אלקי ישראל, אשר העמידנו בקרן אורה, הכל אפשר, ולא רק אפשר כי-אם מוכרח: כשמבקשים את הטוב העליון המוכן להדרש בציון, מוצאים הכל. [וכשמסתפקים] פה בדרכים נמוכים, שהם ראוים רק ליושבי חשכת ארץ מאפלי', אין מוצאים אפילו את השיעור המועט. גם הבדל גדול יש בין הזמנים: בימינו עת לחננה הוא. אל ימעט ואל יקטן בעינינו ערך ההתישבות הגדולה, לפי ערך השנים הקודמות, של עם ד' על אדמת הקדש. אות ומופת הוא לנו על צעדי מלאך הברית ההולך וקרב, ע"כ בלב מלא קדושה ואורה, גדולה ושמחה, צריכים אנו לגשת לעסוק בתורה לשמה על אדמת הקדש. ולדרוש] אנו חייבים את המעלה היותר עליונה, שיגיעו מעשינו למעשי אבותינו א"י ויעקב,

---

26 ובמ"ד - ובמאן דאמר
27 שבחו"ל - שבחוץ לארץ
28 כ"כ - כל כך
29 שבא"י - שבארץ ישראל
30 וכמ"כ - וכמו כן
31 לת"ח - לתלמידי חכמים
32 ע"י - על ידי
33 שע"י - שעל ידי
34 ות"ח - ותלמידי חכמים
35 מחו"ל - מחוץ לארץ

[לגלוי] אלי' זכ"ל[36] ולתחה"מ[37], שבכל דבר בזה ישנן מדרגות לאלפים ולרבי רבבות, עד שנעלה למעלה כ"כ גדולה שמתפלשת ג"כ[38] עד עולם המעשה, יקיצו וירננו שוכני עפר בפועל ממש בב"א[39].

עסקו נא, ידידי האהובים, בכל יום ויום בענינים כאלה, שיוציאו אל הפועל את רוממות רוחכם ועז הקדושה העליונה החבוי' בנשמתכם, השואפת טל חיים טל אורות מהררי קודש. אפילו יום אחד אל תעזבו את רוחכם הבהיר להכהות. הרבו אור [צח] בגבורה ובמנוחה מדי יום ביומו. ואם גם יהי'[40] כבד מעט הדרך בתחלה אל תרגזו ואל תחפזו, אם רק תהיו לאנשים מהרה יגלה ויראה עליכם מסתר לבבכם אור [העליון], ורוח ד' מלאה שמחה, ענוה וגבורה, תלבשכם ותרומם אתכם, כי ברית כרותה היא ב"ה: "אתה מבקש לראות את השכינה בעוה"ז[41] - עסוק בתורה באי"י".

כל המקודש מחברו הי'[42] שמם מחברו בימי הרמב"ן[43] ז"ל[44]. עכשו ב"ה חוט של חסד הולך ונמשך, ואנחנו צריכים להיות נכונים לקבלו ולאמצו באתערותא דילן. הנשמה של כנסת ישראל עומדת להתנער בארץ חמדה, ואנו צריכים להוסיף לה אומץ [ועז רובם] של בני תורה שבא"י הרוסים הם וצריכים הם טפול ואמוץ, חיים של שמירת [הבריאות], שהיא מחוברת ג"כ עם עבודת ד' באמת בזהירות וזריזות, שמחת [הנפש] וצהלת הרוח, עם נתינת חלק הגון בעתו ובזמנו להרגש הצער העליון, צער העולם כלו וצערה של כנס"י[45], מחמת סיתום המאורות העליונים ומיעוט שפעם, על לב כל בשר ועל המון גוים וממלכות בארץ מתחת ועל שריהם ומנהליהם ממעל, שרק ת"ח שבא"י מסוגלים להרגיש יפה את המרירות העמוקה ולשא [דע] להושע תשועת עולמים בפדות גוי קדוש ואלקיו ב"ה. המרירות הזאת, [כשהרוח] מלא אורה מתהפכת גם היא לעונג ישרים מכשרת לקרבת ד', לטהרה [ולקדושה], לאהבת תורה ויראת שמים מרוצפת באהבת ישראל ואהבת הבריות, העושה את האדם נחמד למטה ואהוב למעלה.

יסודות כאלה הנם בודאי כבר ערוכים ושמורים בלבבכם הטהור, ואינכם צריכים לדידי ולמטלעתי בזה. מ"מ לא יכלתי להתאפק מלכתב דברי אלה המעטים אל אזנים שומעות ולבבות נדיבות שכמותכם, מחמדי לבבי, ומה מאוד אשמח אם תשימו [עין] לפרקים אל דברי המעטים הנדפסים, ואף שאין בהם צדדי חדוש מרובים לאנשי [מעלה] מ"מ הם טובים לעורר את הלב אפי'[46] כמה וכמה פעמים; ביחוד מאמר "דעת אלקים" ב"עקבי הצאן" ראוי לחזרה כמה פעמים.

---

36 זכ"ל - זכרונו לברכה
37 ולתחה"מ - ולתחיית המתים
38 ג"כ - גם כן
39 בב"א - במהרה בימינו אמן
40 יהי' - יהיה
41 בעוה"ז - בעולם הזה
42 הי' - היה
43 הרמב"ן - רבי משה בן נחמן
44 ז"ל - זכרונו לברכה
45 כנס"י - כנסת ישראל
46 אפי' - אפילו

והשי"ת[47] יאיר עלינו באורו ויאמץ חילכם בתורה וירומם [קרנכם] למעלה למעלה, לתפארת עם ד' ונחלתו, כנה"ר[48] ונפש דוש"ת[49] באה"ר[50], מצפה רוממות קרן ירושלים ושמחת בני' בוניה ב"ב[51],

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

47 והשי"ת - והשם יתברך
48 כנה"ר - כנפשו הרמה
49 דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
50 באה"ר - באהבה רבה
51 ב"ב - בני ביתו